

סנהדרין דף ס"ב

ע"ז מפני אהבת ויראת אדם

הגמרא מביאה, שנחלקו לעניין מי שעבד עבודת כוכבים לא לשם עבודת אלילים, אלא מפני אהבת אדם ומיראת אדם. אב"י אמר, כיון שעבד לעבודה זרה, אם עשה כן במזיד ובהתראה חייב מיתה, ואם עשה כן בשוגג שסבר מותר לעשות כן, חייב בחטאת. רבא אמר, כיון שלא קיבל עליו את הע"ז לאלוהות, בין במזיד בין בשוגג פטור¹, שלא עשה כלום.

ואמר אב"י², יש ראייה לשיטתי ממה ששנינו, העובד עבודת כוכבים: אחד העובד וכו' ומונה המשנה את שאר העבודות. ולכאורה כוונת המשנה ב'העובד', אחד העובד ואפילו מאהבה ומיראה, ואחד המזבח לשם אלהות וכו', ומשמע שחייב? ורבא דוחה, שניתן לבאר את כוונת המשנה כפי שת"ר רבי ירמיה אחד העובד כל עבודה שהיא דרכה בכך, ואחד המזבח שלא כדרכה.

עוד הביא אב"י ראייה ממה ששנינו בברייתא, נאמר: "לא תִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם" ולכאורה מדוע הוסיפה התורה ואמרה "וְלֹא תִעֲבֹדֵם"? אלא לומר להם אין אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה לאדם כמותך. יכול אפילו מי שעשה עצמו עבודה זרה כהמן, לא יהרג מי שישתחוה לו³? תלמוד לומר: "וְלֹא תִעֲבֹדֵם". ומהברייתא יש ראייה שגם על יראה חייבים, שהרי את המן עבדו מיראה, ובכל זאת היו חייבים על כך⁴. ורבא דוחה את הראיה, שמה שאמרה הברייתא 'יכול אפילו נעבד כהמן', לומר שחייבים על עבודת מי שעשה עצמו אלוה, אבל אין ומדים מהמן ממש כיון שעבדוהו מיראה.

כהן משיח שנעלם ממנו ועבר על אחת מכל המצוות
והביא אב"י עוד ראייה מהברייתא. ותחילה מביאה את הברייתא ואחר כך מקשה. שנינו, כהן משיח שנעלם ממנו ועבר על אחת מכל המצוות, שונה מכל אדם שחייב גם על שגגת מעשה, אלא הוא חייב רק אם נתעלמה ממנו ההלכה, אבל לא אם שגג במעשה⁴. וכן לגבי הקרבן שונה מכל הדיוט, שמביא על החטא פה ואינו נאכל אלא נשרף. אולם נחלקו מה הדין אם עבר על עבודת כוכבים. רבי אומר, שכאן הוא דומה לכל

1 אע"ג דבפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) אמר בעבודת כוכבים יהרג ואל יעבור י"ל נהי דחייב למסור עצמו לכתחלה מ"מ היכא דלא מסר את עצמו לא מיחייב מיתה... וי"מ הא דאמר יהרג ואל יעבור היינו בסתם עבודת כוכבים והכא איירי בעבודת כוכבים שהכל עובדים מאהבה ומיראה דומיא דהמן... וא"ת לרבא אמאי לא השתחוה מרדכי להמן וי"ל כדאמר במדרש שהיו צלמים על לבו אי נמי משום קידוש השם כדאמרינן בירושלמי דשביעית (פ"ד) כגון פפוס ולוליינוס אחים שנתן להם מים בזכוית צבועה ולא קיבלו. תוס'.

2 סימן: עבד ישתחוה למשיח:

3 ומוכח שיתחייב מיתה, שאם לא כן היה מרדכי משתחוה לו ולא מתגרה בו. רש"י.

4 דכתיב גבי חטאת צבור (ויקרא ד, יג) 'ונעלם דבר', כגון: הורו בית דין שחלב מותר, ועשו על ידי העלמתן; דבפר כהן משוח כתוב (שם, פסוק ג) 'לאשמת העם' – הרי משוח כצבור. רש"י.

אדם שחייב אפילו אם לא נעלם ממנו איסור עבודה זרה, אלא ששגג במעשה⁵.
וחכמים אומרים, גם בדין ע"ז אינו חייב אלא בהעלם דבר ולא בשגגת מעשה.
אולם הכל מודים ששווה לכל אדם לגבי הקרבן, שמביא שעירה כיחיד. וכן מודים
שאין כהן משוח מביא אשם תלוי, על שום לא הודע שבתורה⁶.

בע"ז שגגת מעשה בלא העלם דבר וכעת מבררת הגמרא, מה כוונת הבריייתא במה
שאמרה שלרבי חייב בע"ז על 'שגגת מעשה בלא
העלם דבר'. אם סבר שבית זה הוא בית הכנסת והשתחוה לו, הרי לא השתחוה
לעבודה זרה, אין כאן מזיד או שוגג, שהרי נתכוין לשמים⁷. אלא צריך לומר
שראה והשתחוה משום כבוד לפסל של המלך, שפעמים עובדים אותו. שואלת
הגמרא, אם קיבלו כאלוה מזיד הוא, ואם לא קיבלו באלוה אלא לכבוד המלך
השתחוה, לא עשה כלום? אלא נראה שמדובר כשהשתחוה מאהבה ומיראת
אדם שסבר שמותר, ומוכח שחייב גם על כך. ורבא מבאר את הבריייתא 'שגגת
מעשה', באומר מותר לעבוד עבודת כוכבים שסבר שאין עבודת כוכבים בתורה.
שואלת הגמרא, והרי האומר מותר זהו שאפילו חכמים מודים? עונה 'אומר מותר'
זה מי שלגמרי מתיר. 'העלם דבר' שמקיים קצת ומבטל מקצת⁸.

שנה רבי זכאי לפני רבי יוחנן, זיבח וקיטר וניסך והשתחוה לפני עבודה זרה,
בהעלם אחד, אינו חייב אלא חטאת אחת. כיוון שכל עבודותיה נלמדו באזהרה
אחת, מהכתוב "לא תעבדם", ולכן אין כאן חלוק חטאות. אמר לו, הוצא משנתך
החוצה, כיוון שאינה אלא טעות.

הבערה וע"ז יצאה ללאו או לחלק אמר רבי אבא, מה שאמר רבי זכאי, תלוי במחלוקת
רבי יוסי ורבי נתן, ששנינו הבערה שנכתבה בנפרד
"לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת" שלא בכלל הנאמר לגבי שבת "לא
תעשה כל מלאכה", ללאו יצאה, להוציאה מחומרי שאר מלאכות, וללמד עליה
שאינה לא בכרת, ולא במיתה, אלא בלאו, דברי רבי יוסי. רבי נתן אומר, לחלק
יצאה, לחלוק ולומר לך, מה זו מיוחדת שהיא מאבות מלאכות הנעשים במשכן
וחייב עליה הכתוב בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה, אם עשאו בהעלם אחד
חייב על כל אחת ואחת⁹. למי שאומר שהבערה יצאה ללמד שחייב רק בלאו, גם

5 כיון שקרבנו שוה לשאר יחידים בעבודה זרה, מחייב בשגגת מעשה בלא העלם דבר. רש"י.

6 לחכמים משום שבאשם תלוי כתוב 'על שגגתו אשר שגג' משמע: מי שמביא חטאת על 'הודע' שגגת מעשה
– מביא אשם תלוי על 'לא הודע'; יצא משוח שאין מביא חטאת אלא בהעלם דבר. ולרבי ממה שנאמר באשם
תלוי פעמיים 'שגגתו' 'שגגתו' מי שכל חטאו בשגגה – יצא משוח, שאין כל חטאו בשגגה, שהרי בשאר מצות
צריך העלם דבר. רש"י.

7 ואפילו ידע שזה עבודת כוכבים, אלא שהשתחוה בתוכו לשמים אין כאן עונש, שהרי אף משתחוה לבית הכנסת
– לא לבית הוא משתחוה אלא למי ששכן שמו עליה. רש"י.

8 כגון יש עבודת כוכבים בתורה: שלא ליבוח ושלא לקטר, אבל המשתחוה – מותר. רש"י.

9 ד'כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. רש"י.

השתחואה¹⁰ יצאה ללמד שאינו חייב אלא בלאו. למי שאומר שהבערה יצאה ללמד חילוק חטאות, גם השתחואה יצאה ללמד על חילוק חטאות.

מאחת מהנה

הקשה רב יוסף, יתכן שרבי יוסי למד שהבערה ללאו יצאה, בגלל שיש לו לימוד אחר, שממנו לומדים חילוק מלאכות.

ששנינו, רבי יוסי אומר "ועשה מאחת מהנה" פעמים שחייב חטאת אחת על כולן, פעמים שחייב על כל אחת ואחת¹¹, ורבי יונתן מפרש את דברי רבי יוסי¹² שלמד זאת מכך שכתוב "ועשה מאחת מהנה"¹³, ללמד שחייב על "אחת" כשעשה עבירה שלימה כגון שנתכוין לכתוב 'שמעון', וגם על "מאחת" דהיינו מקצת המלאכה, כגון נתכוין לכתוב 'שמעון' ולא כתב אלא שם¹⁴. וכן "הנה" מלמד שחייב על אבות, ו"מהנה" הכוונה לתולדות הדומים לאבות.¹⁵ "אחת" שהיא "הנה", פעמים שמתחייב על כל אחת ואחת כמה חטאות, כגון עושה מלאכות הרבה בזדון שבת ושגגות מלאכות. ו"הנה" שהיא "אחת" שיתחייב חטאת אחת על כמה מלאכות שיודע שמלאכות הללו אסורות בשבת, אבל סבור שהיום יום חול. אבל כאן שאין לימוד אחר לחילוק מלאכות, לכולי עלמא השתחואה לחלק יצאה¹⁶.

מאחת מהנה לגבי ע"ז

שואלת הגמרא על רבי אבא, אמנם המשנה היא כרבי יוסי

היא שהשתחואה ללאו יצאה, אבל אפשר ללמוד חילוק

מלאכות גם לגבי עבודת כוכבים, כמו שלמד רבי יוסי לגבי שבת¹⁷. "אחת" שעשה עבודה שלימה, כגון זבוח. "מאחת" כגון שחט סימן אחד לעבודת כוכבים. "הנה" אבות, זיבוח, קיטור, ניסוך והשתחואה. "מהנה" תולדות כגון שבר מקל לפנייה לשם עבודת כוכבים, דדמי לשחיטה ששובר מפרקתה¹⁸. "אחת" שהיא "הנה"

10 לקמן בדף סג נאמר: שלש השתחואות נאמרו באזהרת עבודה זרה אחת לשלל כדרכה ואחת לכדרכה, ואחת לחלק מה השתחואה מיוחדת מעשה לעצמו וחייב עליה בעצמה אף כל עבודה ועבודה בשוגג חייב עליה חטאת לעצמה. והתנא שהביא רבי זכאי סובר כרבי יוסי שהשתחואה היתירה לא יצאה לחלק, אלא ללמד על עבודה זרה שהיא בלאו ולא בכרת, ואין חטאת על שגגתה. ואף על פי שחייבין עליה מיתה, שהרי בסקילה נאמר (דברים יז, ג) 'וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם', מ"מ מכרת ומחטאת הופקעה. רש"י

11 מהלימוד הזה לומדים שלפעמים חייב חטאת אחת על כמה מלאכות, כגון שוגג בשבת שחשב שהיום יום חול, אבל יודע היה שכל מלאכות שהוא עושה אסורות בשבת מביא קרבן אחד, דחזא שגגה היא, ולפעמים חייב על כל אחד ואחד כגון שהויד שידע ששבת היום, ושיש שבת בתורה, אלא ששגג במלאכות שלא היה יודע שהמלאכות הללו אסורות, חייב על כל אחת ואחת, שיש כאן שגגות הרבה.

12 רש"י במסכת שבת אומר, שההסבר הוא שהממים מיתורים. ותוס' כאן אומרים, שההסבר הוא שכיוון שיש סמיכות, לומדים אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת.

13 והיה מספיק לכתוב "ועשה אחת מהנה", או "ועשה מהנה", או "ועשה אחת". רש"י.

14 ונקטו "שמעון" משום ששתי האותיות הראשונות נחשבים "שם" במקום אחר, כגון שם בן נח וגד מגדיאל, דן מדניאל אבל נתכוין לכתוב שם אחר, כגון נפתלי ולא כתב ממנו אלא שתי אותיות פטור, שאין זו מלאכה בשום מקום. רש"י

15 והיינו מהנה כלומר מן הדומות להם. רש"י

16 דהכל מודים דכל היוצא מן הכלל ללמד על הכלל כלו יצא, כשאין לימוד ממקום אחר ומשום הכי אמר ליה 'פוק תני לברא' דאפילו לרבי יוסי חייב על כל אחת ואחת. רש"י

17 שהרי כתוב זה גבי חטאת נכתב בסתם, ונדרשו גם בעבודת כוכבים. רש"י

18 וכגון דדרכה לעבודה במקל, כדאמרינן במסכת עבודת כוכבים בפרק 'רבי ישמעאל' (דף נא.) עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל לפנייה - חייב. רש"י

פעמים שהוא חייב על עבודה אחת חטאות הרבה, כגון שעבד עבודות הרבה בזדון עבודת כוכבים ושגגת עבודות, שיודע שעבודה זרה אסורה בזכות, אבל סבור שמותר לקטר ולנסך ולהשתחוות. "הנה" שהיא "אחת" שגגת עבודת כוכבים.

שגגת עבודת כוכבים, וזדון מבררת הגמרא, איך תתכן שגגת עבודת כוכבים, וזדון עבודות, שנוכל ללמוד מכאן חילוק מלאכות בעבודת כוכבים. הרי אם חשב שהוא מול בית הכנסת, והשתחוה לו, הרי לבו לשמים. וכשראה אנדרטא והשתחוה לה אם קבלה עליו, מזיד הוא, ואם לא אין בהשתחוות כלום. אלא 'מאהבה ומיראה', שיודע שאסורה עבודת כוכבים בעבודות הללו, אבל חשב שאין איסור עבודת כוכבים מהתורה מאהבה ומיראת אדם¹⁹, והוא כשגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות, שחייב אחת. מקשה הגמרא, זה רק לפי אביי שסובר שחייב בכזה מקרה. אבל מה נאמר לפי רבא שפותר? אלא נעמיד באומר מותר, שסבור אין עבודת כוכבים בתורה²⁰. שואלת הגמרא, אם כך אפשר לפשוט מכאן, את מה ששאל רבא את רב נחמן, העלם זה וזה בידו מהו²¹, שהרי כאן כתוב, שאינו חייב אלא אחת? אומרת הגמרא, ויתכן שכך אפשר ללמוד מכאן. אבל יש קושיא אחרת, שאי אפשר להעמיד את אחת והנה הללו בעבודת כוכבים, כיוון שבפסוק יש חילוק לגבי סוגי הקרבנות. שמשיח מביא פר, נשיא שעיר, ויחיד כשבה ושעירה. ואילו לגבי עבודת כוכבים הכל מודים שכהן משיח מביא שעירה כיחיד, ועל קושיא זו אין תירוק²².

חומר בשבת ובשאר מצוות אומרת הגמרא²³, שכשבא רב שמואל בר יהודה אמר, שכך שנה רבי זכאי לפני רבי יוחנן. יש חומר בשבת משאר מצות, ויש חומר בשאר מצות משבת. חומר בשבת שאם עשה שתיים בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת, מה שאין כן בשאר מצות. חומר בשאר מצות שאם לא נתכוין למלאכה זו אלא לדבר אחר, ועלתה בידו מלאכה זו חייב, מה שאין כן בשבת.

מבררת הגמרא את כוונת רבי זכאי במה שאמר 'חומר בשבת שאם עשה שתיים בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת, מה שאין כן בשאר מצות'. אם קצר וטחן שהם שמות מחולקין, ולכן בשבת חייב שתיים, הרי גם בשאר מצות בכזה מקרה, כגון אכל חלב ודם חייב שתיים. וכשבשאר מצות אינו חייב אלא אחת כגון כשאכל

19 ולא נתכוין לעבודה זרה אלא לאהבת האיש, ושגג כסבור מותר לעשות כן. רש"י לקמן ע"ב.
20 אמנם זה לא שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות, אלא שגגת זה וזה אבל את הפסוק "הנה שהיא אחת" נעמיד בכזה מקרה. רש"י.

21 אין הכוונה שכלל לא יודע, שאז הוא כתינוק שנשבה, אלא ששכח ואם יזכירו לו ידע. תוס'.
22 וכיוון שאין על כך תירוק לא שייך ללמוד חילוק מלאכות בעבודת כוכבים מכאן. אלא מהשתחוהא כאתקפתא דרב יוסף. והא דרבי זכאי דפטר לה בחדא, נפקא (גו). מלא תעבדם הכתוב עשאן עבודה אחת. רש"י.

23 עמוד ב'

שני זיתי חלב בשני ימים, ולא נודע לו ביניהם שחטא. גם לגבי שבת אם עבד קצירה וקצירה, חייב רק אחת. ולכן אמר רבי יוחנן לרבי זכאי שמשנה זו לא נכונה.

מקשה הגמרא, ואולי נאמר שמדובר שעשה קצירה וטחינה, ומה שאמר 'שאר מצות' כוונתו לעבודת כוכבים, וכפי שאמר רבי אמי זיבח וקיסר וניסך בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת? אומרת הגמרא שאי אפשר להעמיד זאת בעבודת כוכבים, משום שכתוב בסיפא, חומר בשאר מצות שכששגג בלא מתכוין²⁴ חייב, ואיך יתכן שוגג בלא מתכוין בעבודת כוכבים. אם סבר שבית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים ואין כאן עבירה כלל. ואם ראה אנדרטא והשתחוה לה, אם קבלה עליו כאלוה מזיד הוא, ואם לא אין זו עבודה זרה. אלא שעבד מאהבה ומיראה, והרי זה מובן רק לפי אביי שמחייב בכזה מקרה. אבל מה נאמר לפי רבא שפוטרי. אלא באומר מותר, שחשב שאין עבודת כוכבים בתורה, וכיון שלא הוזכרה לו מעולם נקרא אינו מתכוון. שואלת הגמרא, שלא יתכן, שבכזה מקרה, בשבת יהיה פטור לגמרי. שהרי רבא שאל את רב נחמן לגבי העלם זה וזה²⁵, האם חייב אחת או שתיים, אבל אין מי שפוטרי לגמרי.

לרבי יוחנן אין להעמיד את הרישא חוזרת הגמרא להסבר הראשון ואומרת שברישא בדבר אחד והסיפא בדבר אחר מדובר בחומרת שבת לגבי עבודת כוכבים²⁶, ובסיפא בחומרת שאר מצות, לגבי שבת. והמקרה של שגג בלא מתכוין הוא כשסבר שיש לו רוק בפה ובלעו, והתברר שזה חלב. ובשבת אם נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור, וכדבר נחמן אמר שמואל שאמר המתעסק²⁷ בחלבים ובעריות ולא נתכוין שיעלו בידו חייב, שכן נהנה²⁸ המתעסק בשבת פטור, מלאכת מחשבת²⁹ אסרה תורה. אומרת הגמרא שרבי יוחנן אמר לרבי זכאי שהמשנה לא נכונה, ולא העמיד את הרישא בעבודת כוכבים ואת הסיפא בשאר מצות. כיוון שסובר שלא מעמידים רישא וסיפא של משנה, בשתי טעמים שונים.

24 (בחלבין ובעריות איכא למתוקמא כגון חלב המהותך לפניו, וכסבור רוק הוא, ובלעו, דלא מתכוין לאכילה, אלא מתעסק בדבר אחר: בבליעת רוק!) – חייב (והיכי דמי שוגג גמור? – כסבור שומן הוא, ואכלו: דנתכוין לאכילה; אבל זה – לא שוגג הוא, ואפילו הכי חייב, כדאמרן לקמן בשמעתין: שכן נהנה, 'מה שאינו כן בשבת': כגון נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר – פטור, שנאמר (ויקרא ד, כג) 'אשר חטא בה' – עד שיתכוין למלאכה זו, פרט למתעסק בדבר אחר ועלתה בידו מלאכה זו; ומיהו מתעסק ועלה בידו אכילת חלבים או עריות – חייב, שכבר נהנה); (אבל בעבודה זרה – ליכא לאוקומא; ו) שוגג בלא מתכוין בעבודת כוכבים היכי דמי?

25 פי' דלא ידע לשבת בשום מלאכה כדמוכח בפ' כלל גדול (שבת דף ע. ו) (ושם) דמיייתי עלה מתני' ארבעים מלאכות חסר אחת וא"ר יוחנן שאם עשה כולם בהעלם אחד כו' ולא דמי לשכת עיקר שבת דתנן התם אינו חייב אלא אחת דשכת לגמרי כגון תינוק שנשבה לבין הנכרים אבל הכא כי מדכרו ליה מדכר. תוס'.

26 ששיך לקרותה שאר מצוות כיוון ששקולה כנגד כל המצוות. תוס'.

27 כל 'מתעסק' קרי ליה שאינו מתכוין בדבר זה כלל. רש"י

28 ולכן נחשב ככוונה. רש"י.

29 שחשב לעשות זאת. רש"י.

שהרי אמר רבי יוחנן מי שיבאר לי את כל המשנה של חבית³⁰ לפי תנא אחד, אוביל את כליו אחריו לבית המרחץ.

30 נאמר במסכת בב"מ דף מ. המפקיד חבית אצל חברו ולא ייחדו לה הבעלים מקום, וטלטלה ונשברה אם מתוך ידו נשברה, לצרכו חייב לצרכה פטור. אם משהניחה נשברה בין לצרכה בין לצרכו פטור. ייחדו לה הבעלים מקום וטלטלה ונשברה בין מתוך ידו, בין משהניחה, לצרכו חייב, לצרכה פטור.

